

Kereszténydemokraták a hatalom erőtereiben

Reakciósook, baloldali keresztények, haladó katolikusok, klerikálfasiszták, a politikai katolicizmus képviselői, liberális keresztények, bezzegkonzervatívok. Néhány jelző és minősítés amellyel a kereszténydemokrata hagyomány képviselőit illeték, s amelyek mutatják, hogy a XX. században milyen végletesen megterhelődtek, összekuszálódtak a politikai fogalmak a hatalom erőtereiben. Ezek a politikai címkék azt is érzékeltetik, hogy mennyi jelentésréteget kell témánkról lehántani, milyen mértékű dekonstrukciót kell végrehajtani vizsgálatunk megkezdéséhez.

A kereszténydemokrácia elemzése ezt követően is szólhat egy pártról, egy eszméről, egy mozgalom szervezeti hálójáról, vagy akár egy politikai brandről. A megközelítési módok számosak, ahogy az elbeszélés technikái is. Most témámat *in medias res* kezdve hat tételben tárgyalom.

(1) 1972. január 27-én (a mai napig szinte változatlan formában üzemelő) Bambi eszpresszóban „Igaz Sándor” (az állambiztonság hálózati személye) két katolikus folyóirat szerkesztőségi üléséről jelentett tartóiszjtjének. Simon Károly őrnagy a következő bekezdéseket is megőrzésre méltónak tartotta:

„Rónay hozzászólásának lényege az volt, hogy örül a „haladás” irányában történő nyitáshoz, mert eddig is a Vigília hatását igen lefokozta az Új Ember konzervativizmusa. Ők sem akarnak (Vigília) zűrzavart okozni azzal, hogy a kényes kérdéseket tárgyalják. Itt van pl. a legutóbbi szám (...) eszmefuttatása a keresztény demokráciáról. Biztos, hogy lesz emiatt újabb felháborodás, hogy a Vigília hasábjain adtak lehetőséget arra, hogy egy marxista csúnyákat mondjon X. Piusról. De a „marha” olvasónak és annak a buta papnak hogyan lehetne megmagyarázni, hogy taktika is van a világon. Már ezzel a cikksorozattal is az volt a Vigília taktikája, hogy Giesswein Sándorról el lehessen mondani, hogy ez a magyar pap a honi komcsikat megelőzve hirdetett olyan szociális elveket, amiket csak most kezdünk megvalósítani.”¹

Talán nem szorul magyarázatra, hogy a kereszténydemokrata hagyomány jellegzetes elemeit, a katolikus gondolkodás megtűrt orgánumaiban az *Új Ember* hetilapban és a *Vigília* folyóiratban keressük. Ezek szerkesztőségében több egykori kereszténydemokrata politikus és aktivista kapott munkát (illetve menedéket). Közülük talán a legismertebb Keresztes Sándor, aki parlamenti mandátumától történő megfosztása (1948) után az *Új Ember* fűtője (1950), majd munkatársa lett. Keresztes kulcsszerepet játszott a Barankovics István eszmeiségét valló párt 1956-os és 1989-es újjászervezésében is.

Szintén a lap újságírója, szerkesztője volt, a kereszténydemokrácia bázisát adó KALOT egykori szervezője „Igaz Sándor”, azaz Magyar Ferenc is. A *Vigília* jelentőségét jelzi, többek között, hogy ez lap közölte 1946-1947-ben Jacques Maritan kereszténydemokráciáról szóló alapvetéseit. A lapot Sík Sándor halála után Mihelics Vid és Rónay György, mindketten a Demokrata Néppárt (DNP) képviselői (1947-1949) szerkesztették.

A fent idézett szöveg mintegy huszonöt évvel a DNP választási sikere után, másfél évtizeddel az 1956-os forradalom, nyolc évvel a Magyar Népköztársaság és a Vatikán részleges megállapodása, illetve hét évvel az utolsó „keresztény összeesküvésű perek” után keletkezett. Tehát a felszabadulás 25. évfordulója és Kádár János nyugdíjazási manővere közti időszakban. Milyen konkrét eseményre reflektált a jelentés?

---

¹ÁBTL 3.1.2. M-40530 „Igaz Sándor”

A Vigília 1972. januári száma valóban a kereszténydemokráciáról, azaz általánosságban az ún. keresztény politikáról közölt összeállítást.² Az önkorlátozó, óvatos bevezető meghaladott államrendi elképzelésnek minősítette a kereszténydemokrata törekvéseket, s hitet tett a „létező szocializmus” mellett. A lapban a politikai és eszmetörténeti háttérrel Zsigmond László az ELTE tanszékvezető tanárának írása vázolta fel.³ (Ez MTA doktori előadásának szerkesztett változata volt.) A lap újságírói közül Doromby Károly, elsősorban nyugati példák alapján, arra mutatott rá, hogy a keresztény pártok tevékenysége az evangéliumi üzenet félreértésén alapul.⁴ A Barankovics pártról a magyar kereszténydemokrata hagyományról nem történt említés. A lap ugyanakkor ténylegesen összeállítást közölt Giesswein Sándorról, mint magyar keresztényszocialistáról.⁵

A lapszámot elemző szerkesztőségi ülés vitája további megnyilatkozásokat is felszínre hozott, legalábbis az ügynök szerint. A világméretű kontextusban a hatvanas évektől kibontakozó keresztény-marxista párbeszéd, az ún. dialógus hazai megvalósulásáról ezek szerint Rónay György a következőt állapította meg: *„A haladó keresztény felfogáshoz azonban jobb partnerek a marxisták, mint a magukat „haladónak” nevező keresztények. Itt is taktikát kell alkalmazni. Többre megyünk azzal, ha magunk mellé állítjuk a bizonytalankodó (saját világnézetükben) marxistákat, s ha majd velük szót tudunk érteni, akkor mehetünk bele frontálisan az igazi párbeszédbe.”*⁶

Úgy vélem ezek a szövegrészek tanulságosak a hatalomról szóló korabeli elgondolásokkal kapcsolatban: (I) Egyrészt érzékeltetik, hogy a hetvenes évekre a párttörténetírás, majd erről leválva az egyetemi történetírás megkezdte a kereszténydemokrácia történetének a feldolgozását. Ezzel a korábbi törekvések valamilyen módon az elbeszélhető múlt kategóriájába kerültek. (II) Az állambiztonság által megőrzött helyzetkép szerint, a hatalom megosztó, bomlasztó törekvései ellenére létezett egy „mi” tudat, egy csoporttudat a keresztény értelmiség, a kereszténydemokrata hagyomány képviselői körében. (III) A nyilvánossággal, a hatalom folytatott diskurzussal kapcsolatban megfogalmazódott egy taktika, amely ráadásul meglehetősen magabiztosságot is sugallt. (IV) Mindez persze nem járt együtt bizonyos határok és tabuk megtörésével. Világos volt, hogy mi az, amiről csak hallgatni lehet. (V) Ugyanakkor szembetűnő a hatalmon lévők (marxisták) differenciált kezelése. Mindez a konkrét törésvonalak megnevezése nélkül, a párt(állam) belső világának ismeretére utal. (VI) Végül a megismerhetőség szempontjából hozzátehetjük, hogy forrásaink (elsődlegesen és túlnyomó részben) állambiztonság iratok, ezen belül ügynöki jelentések, így velük kapcsolatban felvethetők mindazok a kritikai szempontok, amelyek az elmúlt években a hazai szakirodalomban is megfogalmazást nyertek.

(2) A fenti idézetek véleményem szerint érzékeltetik azt is miért szerencsésebb általánosságban a kereszténydemokrata hagyomány vizsgálata. Termékenyebb elemzési módszer a párt/politikai küzdelem színtereinek, a mozgalmi háttérnek és a szellemi holdudvarnak, továbbá az egyéni felelősség szintjének a megkülönböztetése. A kereszténydemokrácia 1945 és 1949 között is tágabban értelmezhető, mint egy politikai párt ideológiája. A hagyomány elemei, a politikai minta ezt követően is kimutathatók, így az 1956-ban jelentkező protopártok sem a semmiből lépnek elő.

1949-1956 között a „keresztény” összeesküvésű ügyek számosak. Igaz, ezeknek az eseteknek a vizsgálata nem egyszerű, nehezen szálazható szét a direkt politikai tartalom (az ellenzéki

² Vigília XXXVII. évf. (1972) 1. szám.

³ Zsigmond László: A keresztény demokrácia fogalma körüli vita politikai értelme. In: Vigília 1972/1, 6-17

⁴ Doromby Károly: A keresztény pártok mint az evangéliumi üdvösségüzenet félreértésének termékei. In: Vigília 1972/1, 18-25.

⁵ Giesswein Sándor: Egy magyar keresztényszocialista politikai breviáriuma (Kunos Aladár összeállítása). In: Vigília 1972/1 26-32.

⁶ ABTL 3.1.2. M-40530 „Igaz Sándor”

magatartás, illetve program) és az ÁVH konstrukciói. A vizsgálatot megnehezíti, hogy a „keresztény” jelző alatt számos más (konzervatív) tradíció továbbélése is megfigyelhető. Mégis a Demokrata Néppárt nyilatkozatainak és más kereszténydemokrata programoknak az ismételt felbukkanása, az ezeket közlő (eljárás alá vont) személyek köre mutatja a hagyomány továbbélését. Sőt, a hatalom oldaláról 1956 után is úgy számoltak „keresztény politikával”, mint amivel kezdeni kell valamit. Hogy mindez milyen súlyt képvisel, természetesen önmagában is értelmezési vita tárgya. Maga Kádár János például hol arról beszélt, hogy már senki sem emlékszik a Barankovics pártra (egy párttörténeti tankönyv vitáján)⁷, máskor meg keresztény összeesküvést, mint fő jobboldali veszélyt jelenítette meg (BM előtt Matheovits Ferenc kapcsán).⁸

Akárhogy is a Vigília említett cikkének megjelenésekor a kereszténydemokrata hagyomány negyedszázada volt jelen bűvópataként Magyarországon, s a hatalommal kapcsolatban különböző gondolati sémák rakodnak rá. Ezeket általánosságban és kronologikusan vázolnám fel.

(3a) A hazai (mainstream) kereszténydemokrácia, önértelmezése szerint a Horthy-korszak kritikusaiknak, reformereinek, illetve ellenzékének az eszmevilágaként fogalmazódott meg, mondhatni az 1945 előtti „keresztény-nemzeti” politika antitézise volt. Ez akkor is így van, ha ellenfelei igyekeztek összemenni a korábbi rezsim, az ellenforradalmi rendszer bűneivel, csődjével. A korábbi „kurzus” elitelésének hatásos kifejeződése keresztény jelző elhagyása Demokrata Néppárt nevéből, a Barankovics István vezette formáció esetében. Ez az elhatárolódás a nyugati-európai (elsősorban francia) hagyományokra építkező (Magyarországon felekezetiileg katolikus) program megkülönböztető jegye lett.

Ugyanakkor ez nem jelenti, hogy a keresztény középosztály mentalitása vagy eszméi nem éltek tovább ebben a hagyományban. S az ideológiai színeképet befolyásolta az is, hogy a kommunista kisajátítás következtében a kereszténydemokrácia antifasiszta gyökerei nem válhattak markánsná.

(3b) A kereszténydemokrata közszereplőknek az átmeneti (koalíciós) hatalomhoz való viszonyából két markáns elemet emelek ki. (Nem megfélemlítve e hagyománya a pártpolitikában is megfigyelhető megosztottságáról). Az első elem a nemzetközi helyzet értékelése, a globális hatalmi erőter szemlélete. Ennek leghatásosabb, leggyakrabban emlegetett példája Szeffő Gyula *Forradalom után* című munkája⁹. A cikksorozatról ritkábban hangzik el, hogy a moszkvai követként tevékenykedő szerző írásait Barankovics Istvánnak és Jánosi páternek címezve küldte Magyarországra. Az ebben foglaltakat a napi politikai programok, publicisztika szintjére az általuk szervezett és irányított DNP fordította le. A tartós szovjet jelenlét, mint kiindulópont meghatározó Barankovics eszméiben, a nyilvános programokban, a püspököknek írt memorandumokban, sajtócikkekben.

A korszakban megfigyelhető másik fontos elem: az ellenzéki szerep meghirdetése. A koalíciós időszak egyik sajátossága, hogy a Demokrata Néppárt volt az első, hangsúlyosan a hatalmi blokkon kívüli politikai erő, de ugyanez a pozíció jellemezte Sulyok Dezső vagy Pfeiffer József pártját is.¹⁰ Ezeknek a politikusok mozgásterét a kommunista politika (jórészt az ún. „szalámi-taktika”) tette lehetővé. Ezáltal azonban a kereszténydemokrácia az akkori hatalmi elit egészének alternatívájaként jelent meg a nyilvánosságban. Ez a hagyomány olyan erős, hogy az újjászerveződő párt(ok) pozicionálását 1956-ban és 1989/1990-ben is meghatározza. (A forradalom napjaiban a pártot újjászervezők nyilvánossá tették ezt az

⁷ MNL OL 288. f. 5/180. ö. e

⁸ MNL OL XIX-B-1-x 10-2/39/1964.

⁹ Szeffő Gyula: *Forradalom után*. Budapest, Cserépfalvi, 1947.

¹⁰ Földesi Margit - Szerencsés Károly: *A megbélyegzés hatalma. Pfeiffer Zoltán 1900-1981*. Budapest, Kairosz, 2003.

alapállást és az első szabad választások után is elutasították kezdetben az MDF-fel kötendő koalíciót.)

3c) A szovjet típusú rendszer kiépülésével (a pártok, mozgalmak végleges likvidálásával) a kereszténydemokrata hagyomány képviselői is szembesültek a nyers hatalommal. Egyes személyek esetében nyomon követhetők az 1949-es pozíciókeresés kísérletei (pl. egy pártonkívüli blokk létrehozása), bár meghatározóvá a menekülés (emigráció), visszavonulás, alámerülés, kármentés stb. törekvései váltak.

A kereszténydemokrata politika üldözöttjeinek, mártírjainak sorsa részletesen feltárt.¹¹ Ide tartoznak a hétköznapi terror célszemélyei éppúgy, mint a megfélemlítő eljárások áldozatai (a B-listázottaktól, a recski tábor rabjaiig) és az összeesküvés perек elítéltejei. A hatalom öklének szerepét betöltő ÁVH konstrukciója szerint a Mindszenty-összeesküvés (egyik) politikai szárnyát képezte Matheovits Ferenc szervezkedése. A volt DNP képviselői (első) elítélést (1949), szatelitperек és eljárások követték 1953-ig.

A korszak megélése természetesen ekkor sem volt egységes. Annyi azonban rögzíthető, hogy az átélt brutalitás, represszió nyomán a kommunista hatalomhoz apokaliptikus víziók is társulnak.

3d) Az 1956-os forradalom napjaiban epizódszerep jutott a kereszténydemokrata szervezkedéseknek, ám ez a néhány nap is megmutatatta a hagyomány jelenlétét, erejét. Ennek következményeként a „keresztény politika” a másodlagos megtorlás célkeresztjébe kerül. Részben ez magyarázza, hogy a vonatkozó eljárások 1964-ig elhúzódtak. Az összetett ügyekben a pártpolitikai szempontok összefonódtak egyházpolitikai és társadalmpolitikai célokkal.¹² Ezek az „újrahasznosított perек” és eljárások a rendszer resturálása, szanálását célozták, s a hatalom kiépítésében a korábbi lépések megfelelő hatalmi lépések voltak.

Az 1956 után konstruált összefonódó ügyekről és perекről egyre részletesebb „térkép” készül.¹³ Ezek az eljárások egy sajátos torz tükrön keresztül szintén megmutatnak valamit a kereszténydemokrácia, keresztényszocializmus bűvópatakjairól.

(4) Kevésbé ismertek a kereszténydemokrata hagyomány képviselőinek a kádárizmusra, a „szövetségi politikára” adott válaszai, az MSZMP hatalomtechnikai törekvéseire (megnyerésre, semlegesítés) adott reakciók. A szovjet típusú rendszer újjáépítése után megváltozó politikai gyakorlat lényegi eleme lett a népfrontos törekvések hangoztatása. Ezek az elméleti cikkekben és gyakorlati propagandaszövegekben szereplő célkitűzések alapvetően érintették az egyházpolitikát is. (Ezt jól szemlélteti az MSZMP PB kiadott határozatainak tárgymutatója.) Így az egykori kereszténydemokrata közszereplők többszörösen is egy sajátos párbeszéd részeseivé válhattak.

Mindez természetesen nem értelmezhető a nemzetközi enyhülés, a békés egymás mellett élés, illetve a Vatikán új keleti politikájának kialakulása nélkül. A hatalom (marxisták) és a keresztény állampolgárok közti viszony kulcsszava a dialógus lett. Ennek egyik első teoretikusa, és propagálója Mihelics Vid volt. A neves szociológusnak, filozófusnak a Vigiliában is megjelenő cikkei az elsők között hangoztatták az állam és az egyház viszonyának rendezési lehetőségeit. Mihelics a hatalommal folytatott személyes diskurzusa ugyanakkor csak töredékesen rekonstruálható. Bár ismert, hogy a II. vatikáni zsinatra már az állambiztonság hálózati személyeként utazott ki, jelentései nem maradtak fenn.¹⁴

¹¹ Tabajdi Gábor: Kereszténydemokraták a politikai rendőrség célkeresztjében. In: Bűvópatakok. A jobboldal és az állambiztonság 1945-1989. Szerk. Ungváry Krisztián. Budapest, 1956-os Intézet Alapítvány – Jaffa, 2013, 183-220.

¹² Mikó Zsuzsa: Magyar katolikusok elleni bírósági eljárások (1956-1963), In: Magyar katolikus Egyház 1956. Szerk.: Szabó Csaba. Budapest, Új Ember – LÖKA, 2006, 143-162.

¹³ Wirthné Diera Bernadett: Katolikus hitoktatás és elitképzés a Kádár-korszakban. Az 1961-es „Fekete Hollók” fedőnévű ügy elemzése (Doktori disszertáció) ELTE-BTK, 2015.

¹⁴ Máthé-Tóth

Vajon létezett kontinuitás az 1945-1949 közötti „modusi vivendi”, az 1949 utáni kármentés és az 1956 utáni dialógus között? A személyi folytonosság mindenestre adott, ahogy arról a kádári titkosszolgálat is értesülhet. A dialógusra való készség korai jelei (egyházpolitikai összefüggésben) is rögzítésre kerültek. Az újjászervezett állambiztonság már 1963 februárjában feljegyezte, hogy a börtönből szabadult Kerkai Jenő az egyház és az állam(hatalom) viszonyának rendezésén dolgozik. A kereszténydemokrata párt megszervezésében és választási sikerében kulcsszerepet játszó jezsuita, besúgójának nemcsak vatikáni kapcsolataira hivatkozott, hanem a hatalmi összefüggéseket is ismertette. Elképzeléseinek alapja a Magyarországot mintaállammá¹⁵ tevő szovjet elképzelések voltak.

Egyes esetekben jól megragadhatók azok a történelmi minták, amelyek a hatalommal való párbeszédet megalapozták, igazolták. Keresztes Sándorról azt jegyezheték fel, hogy *„az állam és egyház viszonyát is úgy tekinti, mint a hajdani kisebbségi politika megismétlését. A marxistákat nagy ellenfélnek tartja, kikkel szemben csak azonos felkészülettel és komoly, számukra is érdekes és megfelelő koncepcióval lehet siker reményében tárgyalni.* Legfontosabb partnere Nonn György volt.¹⁶ Az ügynöki jelentés elemzéséhez ez esetben hozzátehetjük, hogy ezt a kapcsolatot Keresztes Sándor „Magyar Károly” fedőnevű hálózati személyként maga is tartótisztje tudomására hozta. Sőt ezt a kapcsolatot nyilvános interjúban (OHA) is vállalta. Más egyházpolitikai értesüléseit, vagy akár a Márton Áronnal való üzenetváltásait elhallgatta az állambiztonság elől (s nem egy esetben ezekről másoktól szereztek tudomást.)

A titkosszolgálat működéséből következően a hálózati személyek egymásról is jelentettek. Első szövegünk szerzőjéről, Magyar Ferencről „Maróti Lajostól” úgy tudhatták (671005) hogy „pozitív magatartása” 1956-ban rögzült a hatalom számára. (A forradalom napjaiban megmentette a solymári párttitkárt a népharag elől, helyi népfrontszervezet elnöke lett.) Az ügynök és szerkesztőtárs, ugyanakkor azt is rögzítette, hogy Magyar elmondása szerint Kádár Jánossal személyesen is egyeztetett.¹⁷ Akár igaz ez, akár nem a hatalommal való nyílt vagy titkos együttműködés, legyen szó az állami hivatalokról, a pártszervekről, vagy titkosszolgálatokról, úgy tűnik a közbeszéd, a mindennapok része volt.

(5) Természetesen a dialógus esetében számszerűleg kisebbségről van szó. Az egykori kereszténydemokraták többsége visszahúzódott, nem vállalt semmilyen közéleti szerepet, sőt még a politikai véleményének kinyilvánításától is tartózkodott. Ennek mértékére utal, hogy 1956-ban 13 egykori DNP képviselő lett forradalmi szervek tagja. Mi mondható el a többiekéről?

A források természetesen a hatalom oldaláról világítják meg ezt egykorúan. A tudományos munkálkodás, az apolitikus visszahúzódás egyik jellegzetes példa Bálint Sándor egyetemi tanár esete. A hatalomról megfogalmazott gondolatait mégis egy konstruált eljárásban lefoglalt naplójából és ügynöki jelentésekből ismerhetjük. A meghurcolt professzor esete ugyanakkor a nemzetközi kontextusra is rávilágít. A nyugati tudományról és közéletéről lehetősége szerint tájékozódó egyetemi tanár ellen nem véletlenül „Fellazítók” fedőnéven folyt az eljárás. A titkos és nyílt akciókban arra is kíváncsiak voltak, hogy mit gondol a nyugati kereszténydemokrata politikusokról. Nem hagyható tehát figyelmen kívül, ennek a mintának a hazai hatása sem. Ám a néppárttá váló kereszténydemokrata pártok, az európai

¹⁵ ÁBTL 3.1.2. M-27702 „Maróti Lajos”

¹⁶ ÁBTL 3.1.2. M-27702 „Maróti Lajos”

¹⁷ ÁBTL 3.1.2. M-27702 „Maróti Lajos”

integrációban kulcsszerepet játszó politikusok tevékenységének magyarországi recepciója még további kutatásokat kíván.

Ugyanakkor viszonylag ismert, hogy a kádárizmus értékelése, a pártállami hatalom képe az emigrációban miként módosult. Barankovics István, Kovács K. Zoltán vagy Kovrig Béla ekkor publikált írásait az elmúlt években ismételten publikálták. Megállapítható, hogy az egykori kereszténydemokraták tollából mélyreható, a magyar belpolitika változásaira fogékony nemzetközi elemzések születtek. Tágabban nézve is személyes attitűdök, közéleti törekvések változatossága is megragadható. Elég itt utalni Sulyok Dezső kapcsolatfelvételi próbálkozásaira¹⁸, Barankovics István elemzéseire vagy Pfeiffer Zoltán visszavonulására utalni, hogy csak az egykori pártvezéreket említsük.

(6) Miként jelenhetett meg a kereszténydemokrata hagyomány a nyilvánosságban (sajtóban, médiában, irodalomban) a hetvenes évektől? A korabeli lapokból, így az Új Emberből és a Vigiliából tömegével lehetne idézni a dialógusról szóló cikkeket, az állam és az egyházak jó viszonyáról szóló megnyilatkozásokat, az elméleti, sőt filozófiai természetű cikkeket (pártvezetők, funkcionáriusok, marxisták, szerkesztők, és a katolikus értelmiség megnyilatkozásait). A pártállami indoktrináció termékeinek, a társutas publicisztikának, illetve a brosúrairodalomnak az elemzésétől (a kádári panelek bemutatásától) eltekintek. Röviden a kereszténydemokrácia bázisát megteremtő két jezsuita sorsát, ezzel a szamizdatban és a féllégáisan terjedő művek létét villantom fel.

Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm a KALOT alapítói, a kereszténydemokrácia bázisát megszervező két jezsuita csak utóbbi 1966-os hazatérése után találkozhatott újra a pannonhalmi szociális otthonban. Kerkai ekkor súlyos börtönbüntetések után, betegen továbbra is a „modus vivendi” kereste jezsuitaként. „*Maradj meg magyar!*” című írásában számot vetett a globális hatalmi erőter szabta lehetőségekkel is.¹⁹ Nagy Töhötöm a rendjétől megválva, a szabadkőművesek életét megismerve, az ideológiai ellenfelek világméretű összebékítésén dolgozott. Miután publikálta a *Jezsuiták és szabadkőművesek* című művét²⁰, kapcsolatba kerül a magyar elhárítás embereivel is. Hazatérve a hírszerzés ügynöke lett, ám az állambiztonság révén kiutalt rózsadombi lakásában hiába várta műve magyarországi megjelenését. Nagy szerepet vállalt a Századok sorozat Mindszentyről szóló dokumentumfilmjében is. Ám a nyugati Mindszenty-kultusszal szemben készített TV-interjút végül az ÁEH közbelépésére nem vetítették le. (A pártállam funkcionáriusai a hallgatás bevett és bevált technikáihoz ragaszkodtak.)²¹

A kereszténydemokrácia idővel történetivé vált, egykori képviselői a történeti diskurzus részesei lettek. Az első jelentésünkben szereplő nemzetközi elismertséggel bíró író Rónay György *A párduc és a gödölye* című regényét, életművének meghatározó elemeként (egyik csúcspontjaként) fogadta az olvasóközönség.²² A három idősíkon játszódó, fikciós mű (lélektani regény) a bűn és bűnhődés kérdését járta körül. Ám szereplői, helyszínei, a megidézett események könnyen azonosíthatók. Ilyen a főnök alakjában ábrázolt Rákosi Mátyás, a Rajk-per, a balatoni, budapesti közterületek vagy éppen 1956-os forradalom

¹⁸ Ständeisky Éva: Sulyok Dezső az emigrációban. (konferenciaelőadás, OSZK, 2013. december 11.) www.rev.hu/portal/page/portal/rev/.../buvopatakokkonf_standaisy

¹⁹ Kerkai Jenő: „Maradj meg magyar! – A magyar hivatás. In: Kerkai Jenő emlékezet. Szerk. András Imre – Bálint József – Szabó Ferenc, Budapest, Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet, 153-171.

²⁰ Nagy Töhötöm: *Jezsuiták és szabadkőművesek*. Szeged, Universum, 1990

²¹ Petrás Éva: „Álarcok mögött” – Nagy Töhötöm élete. In: *Betekintő* 2014/4.

²² Rónay György: *A párduc és a gödölye*. Budapest, Magvető, 1978.

eseményei. A regény miközben plasztikus leírást adott az „ötvenes évek” hatalmasairól (fekete autó, budai, villa, dorbézolás), visszaadta a második nyilvánosság történeteit az adott korszakról. A főszereplő belső monológjai révén a hatalomról szóló általános eszmefuttatásokat is rögzített, de a műben egy állambiztonsági tiszt szájába adva (!) egy Kádár-apológia is olvasható. A mű posztumusz kötetként 1978-ban látott napvilágot.

A kereszténydemokrácia emlékei nemcsak a számvetés, vagy szépirodalmi művek alapjai voltak, megmaradtak mint erőforrások is. Az egykori szervezők Ugrin József, Farkas György és a KALOT emlékét a nyolcvanas években nyilvánosságban is megidézhatték. Úgy tűnik egykori szerepüket a hatalom még ekkori is számon tartotta. Az 1980-as évek elején felmerült a népfőiskolák újjászervezése. (A hagyomány ezen elemének újjáélesztése a Pozsgay Imre vezette Hazafias Népfőiskola keretében kezdődött meg.)²³ A korábbi kapcsolati háló aktivizálódása már átvezet az 1989-es rendszerváltozás, illetve az újjászerveződés eseményeihez.

Reményeim szerint a bemutatott szövegek, gondolati struktúrák ízelítőt adnak a kereszténydemokrata hagyomány sokszínűségéből. Általánosságban pedig a hatalmi viszonyok összetettségére, különböző nézetrendszerek kölcsönhatásaira figyelmeztetnek. Folyamatban lévő kutatómunkám során a fenti tétel részletesebb elemzésére vállalkozom.

---

²³ Balogh Margit: A KALOT és a katolikus társadalompolitika, 1945-1946. Budapest, MTA TTI, 1998, 209-213.